

М.М. КАРАЇМ,
к.е.н., Українська академія друкарства,
Л.Е. СУХИМЛИН,
к.е.н., Інститут інноваційних технологій та змісту освіти

Управління економічною безпекою підприємства: методичні засади

У статті представлено результати дослідження теоретичних основ застосування поняття «економічна безпека підприємства», що стали основою формування методичних засад управління економічною безпекою, які передбачають чітке визначення та класифікацію об'єктів і суб'єктів безпеки, обґрунтування процесу управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, загроза, безпека, об'єкт, суб'єкт, процес управління.

М.М. КАРАИМ,
к.э.н., Украинская академия книгопечатания,
Л.Е. СУХОМЛЫН,
к.э.н., Институт инновационных технологий и содержания образования

Управление экономической безопасностью предприятия: методические основы

В статье представлены результаты исследования теоретических основ применения понятия «экономическая безопасность предприятия», ставших основой формирования методических основ управления экономической безопасностью, которые предусматривают четкое определение и классификацию объектов и субъектов безопасности, обоснование процесса управления экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, угроза, безопасность, объект, субъект, процесс управления.

М. KARAYIM,
Ph.D. in Economics Ukrainian Academy of Printing,
L. SUHOMLIN,
Ph.D. in Economics Institute of Innovative Technology and Education

Managing the economic security of the enterprise: methodological principles

The article presents the results of study the theoretical foundations of the concept of «economic security», which became the basis for the formation of methodical bases of economic security that provide a clear definition and classification of objects and subjects safety study of the management of economic security.

Keywords: economic security, threat, security, object, subject, process management.

Постановка проблеми. Проблема гарантування економічної безпеки на мікрорівні була предметом дослідження західних фахівців, а для українських науковців вона стала актуальною лише порівняно недавно, відтак поняття «економічна безпека підприємства» є новою для вітчизняної економіки.

Актуальні вирішення проблеми гарантування економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання обумовлена тими трансформаційними процесами, які розпочалися в 90-х роках в національній економіці та пов'язана із високою динамічністю середовища функціонування, нестабільністю економічної ситуації, зростаючою конкуренцією, низьким рівнем рентабельності, відкритістю внутрішнього ринку, змінами законодавчої бази та необхідністю збереження бізнесу тощо. На сьогодні першочерговим завданням для багатьох вітчизняних підприємств є проблема виживання, для вирішення якої виникає необхідність в удосконаленні управління економічною безпекою.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Л. Абалкін, В. Абрамов, В. Андрийчук, О. Барановський, О. Білорус, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Горбулін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Захаров, О. Ляшенко, В. Мунтян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Прохорова, Н. Рєверчук, Ю. Ус, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шликов, О. Шляйфер та інші.

Попри вагомий внесок закордонних та вітчизняних науковців питання удосконалення процесу управління економічною безпекою підприємства залишаються ще недостатньо вивченими, зокрема відсутнє необхідне методичне забезпечення.

Метою статті є формування методичних засад управління економічною безпекою підприємства із врахуванням високої невизначеності у зміні зовнішнього середовища функціонування.

Виклад основного матеріалу. Необхідно підкреслити, що сьогодні в науковій літературі відсутнє єдине визначення економічної безпеки підприємства (ЕБП), скоріше навпаки – поширеними є різносторонні трактування, в яких концентрується увага на окремих важливих аспектах процесу гарантування економічної безпеки. Зазначене обумовлене перш за все поетапним формуванням розуміння самої суті економічної безпеки, тобто еволюцією, яка в сучасних реаліях обмежена доволі коротким проміжком часу – двома десятками років.

На першому етапі еволюції категорії економічної безпеки в межах національної економіки в найбільшій мірі було пов'язано із необхідністю збереження майна та здійснення захисту власників, керівного ланки та працівників підприємства. Поява такого підходу була обумовлена особливостями соціально-економічних перетворень, необхідністю захисту бізнесу від посягань кримінальних елементів, активного застосування неринкових методів конкурентної боротьби, недосконалою законодавчою базою та зростанням соціальної

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

напруженості. Звідси можна вважати, що початковим етапом розвитку теорії ЕБП було активне застосування захисних інструментів.

Складність трансформаційних процесів обумовили те, що поруч із необхідністю застосування захисних інструментів, пріоритетною стала адекватна реакція на зовнішні виклики з метою уникнення та нейтралізації відповідних загроз та ризиків. Тобто на другому етапі розвитку пріоритетною стала протидія зовнішнім загрозам, виникнення яких була обумовленою швидкою зміною та агресивністю зовнішнього середовища.

Наступний етап пов'язаний із виникненням та набуттям поширення ще одного підходу, в основі якого лежала необхідність приділення більшої уваги збільшенню ефективності господарської діяльності, тобто завданням економічної безпеки став пошук резервів та ліквідація втрат.

На нинішньому етапі можна констатувати існування та взаємне доповнення кількох ключових підходів, які будучи обґрунтовані на теоретичному рівні вітчизняними науковцями сприяють зміцненню та розвитку первинної ланки національної економіки [10, 11].

Незважаючи на значний доробок вітчизняних та зарубіжних фахівців, теоретична база для формування концептуальних основ ЕБП має на сьогодні все ще недостатній рівень розробки. Існують різні погляди на визначення як самого поняття «економічна безпека підприємства», так і суміжних з ним понять і категорій, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення понятійного апарату економічної безпеки, методології оцінки рівня ЕБП та механізму забезпечення безпечного функціонування суб'єктів господарювання.

Перш ніж визначити та обґрунтувати сутність ключових підходів науковців до трактування поняття «економічна безпека підприємства», зазначимо, що підприємство є важливим об'єктом економічного життя особистості, регіону, на території якого воно розташоване (і держави в цілому), а відтак рівень безпеки суб'єктів господарської діяльності вагомо впливає на всі інші рівні.

Перший підхід сформований у працях таких науковців, як Є. Воробйов [3], Н. Капустін [4], Е. Раздина, С. Дубецька, Р. Федоренко [9], Н. Подлужна, В. Забродський, згідно з яким досліджуване поняття характеризується стійкістю, здатністю до саморозвитку та досягнення комерційних інтересів.

Згідно з другим підходом, що визначено у науковому доробку таких вчених, як В. Мак–Мак [7], А. Кириєнко, Е. Олейников [8], С. Ілляшенко, І. Ципіна та Ю. Кваша, О. Ареф'єва та Т. Кузьменко [1], Л. Мельник, В. Кириленко, О. Грунін, С. Покропивний, у трактуванні ЕБП пріоритетним вважається найефективніше використання наявних ресурсів, що має сприяти усуненню загроз та задоволенню інтересів.

Третій підхід, представниками якого можна вважати таких науковців, як М. Бендіков та Е. Хрустальов [2], В. Ярочкін, А. Могильний, А. Іванов та В. Шликов, Г. Козаченко, В. Пономарьов та О. Ляшенко [6], Д. Ковальов та Т. Сухорукова [5], А. Колосов, Б. Торяннікова та А. Красковського, сформований на основі того, що ЕБП має бути зорієнтована на захист підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз та реалізацію його інтересів.

Наявність такої кількості підходів, з нашої точки зору, не може вважатися негативним явищем, адже це обумовлено як реаліями історичного розвитку сприйняття та розуміння самої суті економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, намаганням адаптувати наукові напрацювання іноземних фахівців та застосувати практичний досвід вітчизняних підприємців. Окрім цього, потрібно зважити, що всі

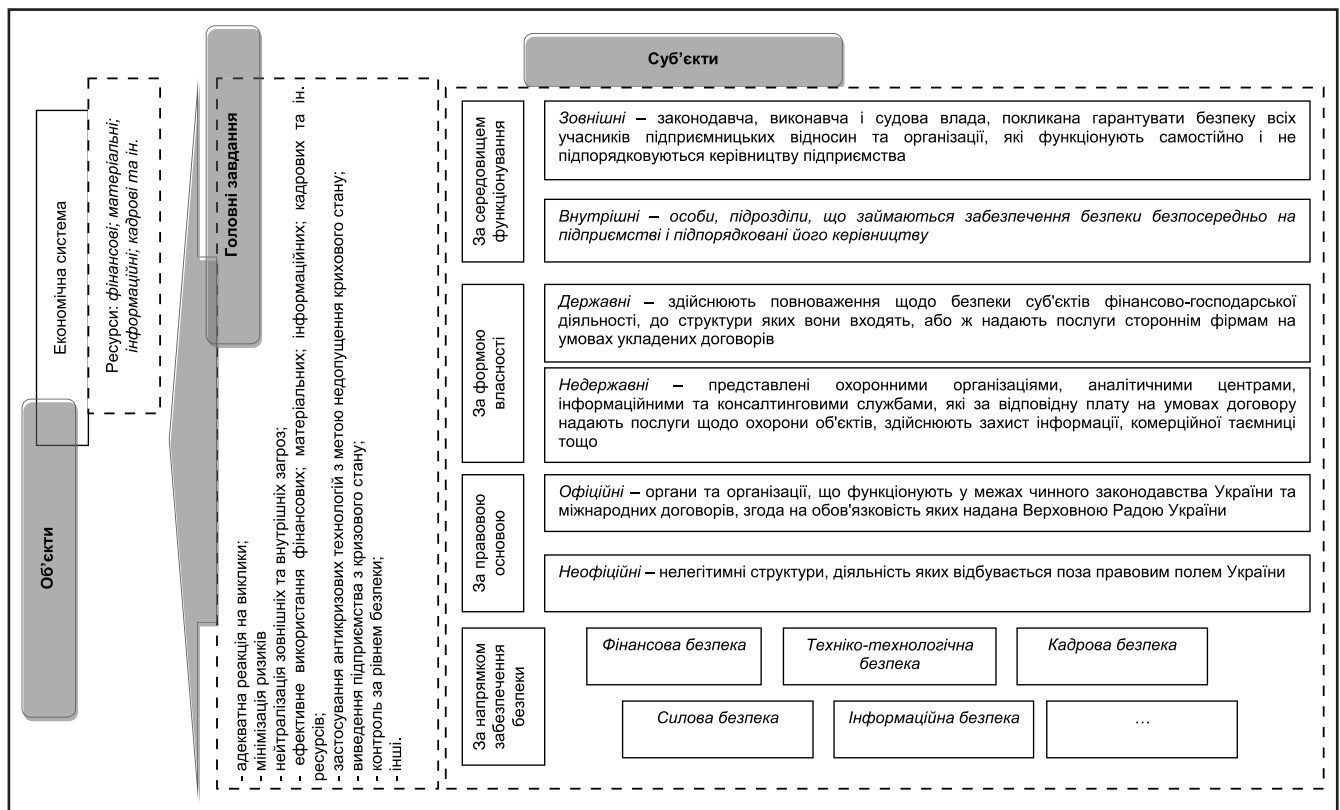

Рисунок 1. Складові управління ЕБП

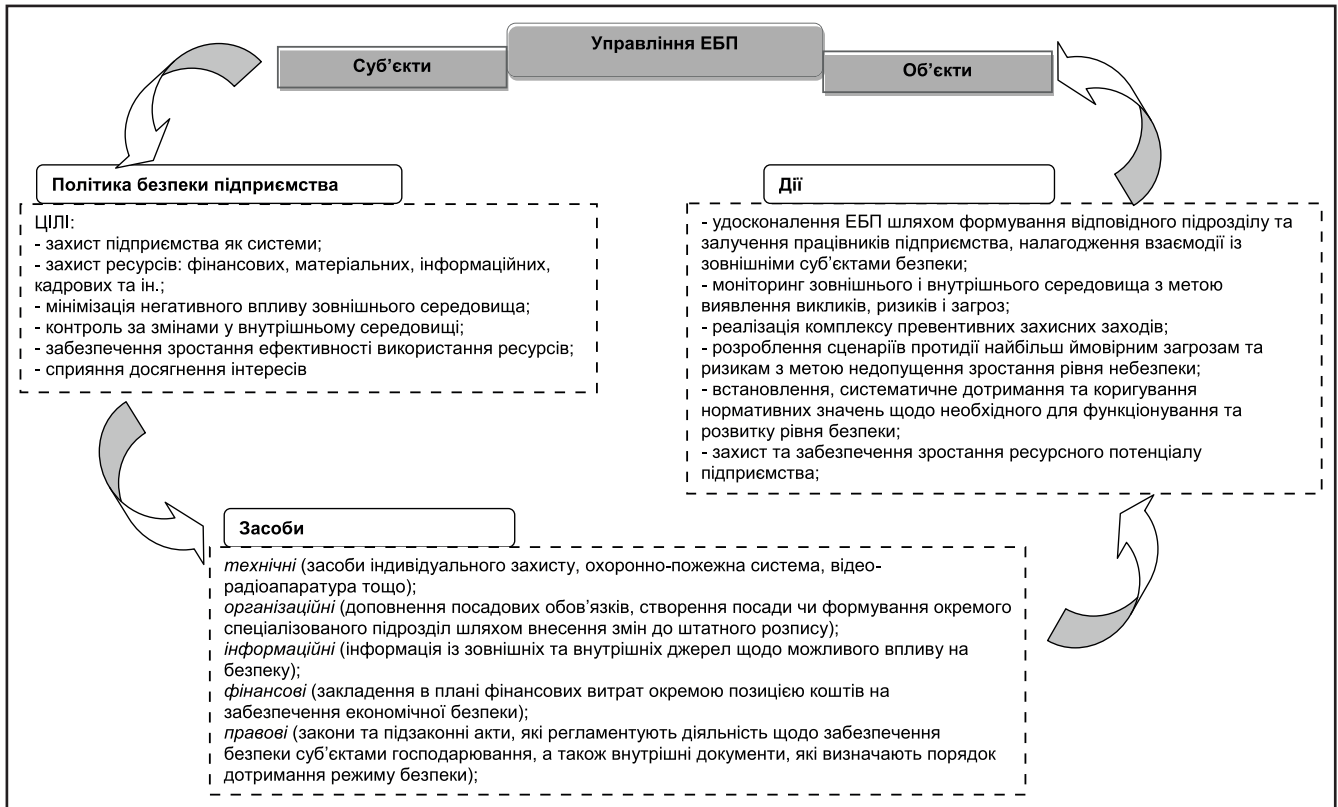

Рисунок 2. Процес управління ЕБП

виділені підходи у більшості доповнюють один одного, формуючи сучасну теоретичну базу для подальшого наукового дослідження цього поняття. Узагальнюючи виділені підходи, можна підкреслити, що у нашому трактуванні сьогодні ЕБП – це складна багатофакторна категорія, покликана забезпечити захист від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, дотримання стійкості, уможливлення зростання ефективності використання ресурсів, сприяння використанню ринкових можливостей та реалізації інтересів.

Реальні умови ведення господарської діяльності в Україні та необхідність забезпечення захисту, збереження та підвищення ефективності ведення бізнесу первинної ланки економіки – підприємства спонукали до удосконалення методичних засад управління ЕБП. Важливим методичним аспектом управління ЕБП є визначення об'єктів та суб'єктів безпеки (рис. 1, 2). Об'єктами економічної безпеки є підприємство як економічна система загалом, так і його ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові тощо.

Підприємство перебуває під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища, а відтак характер та структура суб'єктів ЕБП має складний характер.

Виходячи з цього можна виділити кілька груп суб'єктів та класифікувати їх за такими ознаками (рис. 1).

Здійснення управління ЕБП шляхом створення власних суб'єктів безпеки, тобто спеціалізованих структурних підрозділів безпеки, залежить від розмірів підприємства та його можливостей. Як правило, підприємства малого бізнесу користуються послугами зовнішніх спеціалізованих приватних підприємств (консалтингових, охоронних, страхових тощо). Підприємства середнього бізнесу можуть користуватися комбінованою системою економічної безпеки, спираючись

на можливості і ресурси власних підрозділів безпеки та, в міру необхідності, залучаючи зовнішні організації. На великих підприємствах доцільно створювати повноцінну систему економічної безпеки з власною службою та потужними ресурсами.

Здійснення ефективного управління ЕБП передбачає розроблення певної, взаємоузгодженої із стратегією розвитку підприємства, політики, яка являє собою обґрунтовані орієнтири, досягнення яких сприяє забезпеченню необхідного рівня безпеки. Для обґрунтування зазначених орієнтирів необхідно визначити сукупність цілей (рис. 2).

Досягнення визначених цілей можливе через застосування певної сукупності засобів (технічних, організаційних, інформаційних, фінансових, правових і кадрових) через реалізацію чітко спрямованих дій (рис. 2).

Висновок

Узагальнюючи, необхідно ще раз підкреслити, що в нинішніх складних умовах ведення бізнесу не лише функціонування, а й сам факт існування певного суб'єкта господарювання у значній мірі залежить від наявності та ефективності виконання поставлених завдань ЕБП. Специфіка ведення бізнесу не дозволяє врахувати всі відмінності, характерні для більшості вітчизняних підприємств, а відтак у цьому дослідженні сформовані теоретичні засади, які уможливили формування базових методичних положень щодо управління ЕБП адекватних до умов ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузьменко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.

2. Бендиков М. Экономическая безопасность наукоемких производств / М. Бендиков, Е. Хрусталева // Вопросы экономики. – 1999. – №9. – С. 9–16.

3. Воробьев Е.М. Проблемы экономической безопасности в странах рыночной трансформации / Е.М. Воробьев // Вісник ХДУ. – 1999. – №34. – С. 162–166.

4. Капустин Н.Н. Экономика предприятия / Н.Н. Капустин. – М.: Флинта, 2002. – 204 с.

5. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – №10. – С. 23–31.

6. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: моногр. / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.

7. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия (организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности) / В.П. Мак-Мак. – М.: Мир безопасности, 1999. – С. 6–46.

8. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятия, личность) / [под ред. Е.А. Олейникова]. – М.: Интел-Синтез, 1997. – 278 с.

9. Федоренко Р.М. Система управління ресурсами як основа забезпечення економічної безпеки / Р.М. Федоренко // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: зб. матеріалів наук.–практ. конф. [Київ, 16–17 травня 2001 р.] / [Редкол.: І. Тимошенко (голова) та ін.]. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 224–229.

10. Штангрет А.М. Антикризове управління економічною безпекою підприємства: методичні аспекти / А.М. Штангрет, М.М. Караїм // Економічний вісник університету. – Переяслав-Хмельницький. – 2012. – №19/2. – С. 126–131.

11. Штангрет А.М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення: моногр. / А.М. Штангрет, Я.В. Котляревський, М.М. Караїм. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2012. – 288 с.

*С.В. БРЕУС,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, Київський національний університет технологій та дизайну,
Т.А. БАБАЄВА,
магістр, Київський національний університет технологій та дизайну*

Основні напрями запобігання банкрутства підприємства у контексті забезпечення економічної безпеки

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку понять «банкрутство підприємства», «економічна безпека підприємства», «економічна безпека держави». Визначено, що ці поняття є взаємопов'язаними і їх доцільно розглядати в системній єдності.

Ключові слова: банкрутство підприємства, економічна безпека підприємства, економічна безпека.

*С.В. БРЕУС,
к.э.н., доцент кафедры экономики предприятия, Киевский национальный университет технологий и дизайна,
Т.А. БАБАЕВА,
магистр, Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Основные направления предотвращения банкротства предприятия в контексте обеспечения экономической безопасности

Статья посвящена исследованию взаимосвязи понятий «банкротство предприятия», «экономическая безопасность предприятия», «экономическая безопасность государства». Определено, что эти понятия взаимосвязаны и их целесообразно рассматривать в системном единстве.

Ключевые слова: банкротство предприятия, экономическая безопасность предприятия, экономическая безопасность.

*S. BREUS,
PhD in economic sciences, associate professor, associate professor
of Department of Enterprise Economics Kyiv National University of Technologies and Design,
T. BABAIEVA,
master's degree student, Kyiv National University of Technology and Design*

The main directions of preventing bankruptcy of an enterprise within the context of providing economic security

The article investigates the relationship of the concepts of «bankruptcy», «economic safety of enterprise», «state economic security». Determined that these concepts are interrelated and should be considered in their systemic unity.

Keywords: bankruptcy, economic safety of enterprise, economic security.

Постановка проблеми. За сучасних реалій розвитку економіки України дослідження відношення до банкрутства в суспільстві є суперечливим: феномен банкрутства одночасно слугує засобом усунення з ринку неконкурентоспроможних виробників але визнання банкрутами великої кількості підприємств призводить до зниження рівня економічного розвитку держави. У зв'язку з чим актуальності набуває питання взаємозв'язку проблематики банкрутства підпри-

ємств України як з їх економічною безпекою, так і з економічною безпекою України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика банкрутства підприємств досліджувалась у працях багатьох як вітчизняних, так і іноземних авторів, до яких відносяться такі: Е. Альтман, Є. Андрущак, О. Бірюков, І. Благун, І. Бланк, В. Джуно, С. Жилінський, О. Зайцева, Г. Кадиков, Г. Ляшенко, В. Петренко, В. Пономаренко, М. Тітов, А. Пуш-